

Uitleiding

'*Astylospongia praemorsa* komt op Sylt veel minder voor dan in het Nederlands-Duitse grensgebied. Hoe komt dat?'. Omstreeks 1982 was die simpele vraag het begin van een uitgebreid sponzenonderzoek. Een nog niet afgesloten reeks publicaties volgde. Er ontstond een netwerk van verzamelaars en musea die hun collecties beschikbaar stelden. Drie 'sponzendagen' zorgden ervoor dat veel verzamelaars elkaar en hun collecties leerden kennen. Het vertrouwen in de onderzoekers groeide en leidde tot een grote mate van toegankelijkheid tot een indrukwekkende hoeveelheid materiaal van meer dan 15.000 sponzen.

Enkele jaren geleden ontstond het plan om de verworven kennis en ervaring te bundelen en te combineren met afbeeldingen van beschikbaar materiaal. In het voorjaar van 1997 accepteerde het bestuur van de NGV ons aanbod om een themanummer over ordovicische zwerfsteensponzen samen te stellen en besloot het, dit als *Staringia* 9 uit te geven.

In de zomer van 1997 begonnen wij. Nu, in het najaar van 2000 ronden wij de werkzaamheden af.

Wij als viertal kwamen tot de volgende taakverdeling: Tom Koops en Freek Rhebergen selecteerden het te fotograferen materiaal in tientallen collecties. Ruud Eggink vervaardigde de verduidelijkende tekeningen van sponzen en beheerde de kas. Freek Rhebergen coördineerde de werkzaamheden en onderhield de externe contacten. Berend Rhebergen maakte honderden foto's, waarvan ongeveer de helft uiteindelijk in deze publicatie werd opgenomen. Ruud Eggink, Tom Koops en Freek Rhebergen schreven en bediscussieerden de ontwerp teksten. De eindredactie voerde Freek Rhebergen. In de afgelopen drie jaren hebben wij veel geleerd, zowel theoretisch, door uitgebreide literatuurstudie, als in de praktijk, door bestudering van het vele sponzenmateriaal.

Wij zijn in staat geweest deze uitgave samen te stellen, dank zij het feit dat wij uit meer dan 40 verzamelingen konden putten. Soms selecteerden wij de crème-de-la-crème uit een collectie, soms waren wij verrukt van een onaanzienlijk maar belangrijk sponsje. Een weigering om iets uit te lenen is niet voorgekomen. Daarentegen kregen wij van verzamelaars het verzoek om hun collectie niet over te slaan. Wij danken daarom de volgende personen die ons in groot vertrouwen, soms zelfs langdurig, sponzen hebben geleend:

H. Akkerman, Enschede
G. Anninga, Schoonebeek
A.F.D. Beersma, Hengelo
J. Buntsma, Losser
A. Drent, Westerhaar
L. Dijkstra, Groningen
U. von Hacht, Hamburg (Dld.)
B. Heeringa, Almelo
W. Hollestelle, Almelo
N. Huuskes, Overdinkel
H.W. Jansen, Almelo
J. Jonkman-Ottens, Wilsum (Dld.)
B.W. Kamphuis, Enschede
H. Kamphuis, Enschede
Th.M.G. van Kempen, Diemen
T.W. Kisjes-Jongstra, Haule
G. Kloppenburg, Wilsum (Dld.)
S.M. Koops, Emmen
H.-H. Krueger, Berlijn (Dld.)
F.H.A. Kuipers, Rossum
J.U. de Looze, Zuidwolde
L. Metz, Zwiggelte
B. Meijer, Emmen
A.C. Oostlander, Oldenzaal
K.A. Rinsma, Groningen
E. Schaap, Enschede
A. Schimmel, Roden
H. Snippe, Klazienaveen
H. Top-Meijers, Daarlerveen
T. Tuinder, Groningen
W.P.N. en A.F. Vlasveld, Bennekom
R. van der Vlekkert, Deventer
P. de Vries, Sappemeer
W. Winterman, Raalte
H. Wolters, Groningen
W.H.M. Zanderink, Almelo.

Ook werden sponzen geleend uit de collecties van:

Museum Natura Docet, Denekamp
Museum für Naturkunde, Berlijn
Museum Schokland, Noordoostpolder
Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, Leiden
Natuurmuseum Enschede
Natuurmuseum Groningen
St. NAMEZ / Ecodrome, Zwolle.

Theo van Kempen en Ulrich von Hacht voorzagen ons van enkele foto's en van een grote hoeveelheid literatuur. Hun ondersteuning was onmisbaar en hun adviezen waren van grote waarde. Dank zij C.F. Winkler Prins, Ph.J. Hoedemaeker, J.C. den Hartog en W. Wildenberg van het Nat. Natuurhistorisch Museum Naturalis te Leiden, beschikken wij over foto's van enkele fossiele sponzen met historische waarde en over afbeeldingen van recente sponzen in de Bandazee, Indonesië en van *Hyalonema*. Rob van Soest van het Zoölogisch Museum Amsterdam danken wij voor de waardevolle aanwijzingen over recente sponzen en de taxonomie. Prof. Wolfgang Langer en dr. Martin Sander van het Institut für Paläontologie te Bonn (D.) stuurden ons een afdruk van de enig bestaande foto van Hermann Rauff. Wij zijn er trots op deze kwalitatief slechte, maar zeldzame foto te mogen gebruiken in een uitgave, die zo vaak op Rauffs levenswerk teruggrijpt. Dr. Julian Gutt van de Stiftung Alfred Wegener-Institut für Polar und Meeresforschung, Bremerhaven (D.) gaf toestemming voor het afdrucken van de foto met sponzen in de Weddellzee, Antarctica. Dr. Sara Eliason van het Naturmuseet te Visby, Gotland, danken wij voor de foto van *Perissocoelia* sp. uit haar nieuwe boek over Gotlands fossielen. Prof. J. Keith Rigby, Brigham Young University te Provo, Utah, USA en de redactie van 'Journal of Palaeontology' gaven toestemming voor de reproductie en publicatie van de foto's in het artikel over *Aulocopella dactylos*. Gerard de Boer te Emmen, eigenaar van de zandgroeve te Emmerschans, verzag ons van enkele historische foto's over zandwinning. Jaap Zandstra, Heemskerk, danken wij voor het kritisch lezen van het deel over de kwartaire geologie en zijn waardevol commentaar. Een onzichtbare, maar niet onbelangrijke bijdrage leverden Piet Bolwijn, Nuenen en Gerrit Anninga, Schoonebeek door de ontwerp teksten op begrijpelijkheid te lezen en van commentaar te voorzien. De Duitse teksten werden grondig 'eingedeutsch' door Ulrich von Hacht, Hamburg en Hermann Groene te Ringe (D). De Engelse tekst werd op het vereiste niveau gebracht door Jean en Andrew Thompson, Tavistock (GB). Wij danken hen hartelijk voor deze bijdragen. Gerrit Anninga danken wij ook voor het zagen en polijsten van menige spons.

Colofon

Een financiële bijdrage voor de totstandkoming van dit werk ontvingen wij van de EUREGIO te Gronau, mede dank zij de contacten van W.H.M. Zanderink te Almelo.

Het Anjerfonds Overijssel te Zwolle ondersteunde de uitgave door een financiële bijdrage, die tot ons genoegen ook inhoudt, dat de Openbare Bibliotheken in de provincies Gelderland, Overijssel, Drenthe, en Groningen een exemplaar zullen ontvangen.

De Nederlandse Gasunie te Groningen, de Nederlandse Aardolie Maatschappij te Assen, de Stichting Edwina van Heek te Enschede en de Stichting Wetenschap en Techniek Nederland te Utrecht danken wij voor hun bijdrage in de kosten van deze uitgave.

Wij zijn het bestuur van de Nederlandse Geologische Vereniging zeer erkentelijk voor de geboden mogelijkheid dit werk uit te geven, mede dankzij het Publicatiefonds. Het geschonken vertrouwen, de grote mate van vrijheid en de ruimhartigheid werkten zeer stimulerend. De hoofdredacteur van Grondboor & Hamer, Peter Venema danken wij hartelijk voor de samenwerking en adviezen, vooral gedurende de periode van vormgeving en afwerking.

Iddo de Goederen, grafisch vormgever te Linschoten, danken wij voor de aandacht en zorg die hij besteedde aan de kleurenpagina's en het ontwerp van het omslag.

Ook danken wij Drukkerij Augustijn te Enschede voor de wijze, waarop deze uitgave werd uitgevoerd.

Staringia 9 is af. Het sponzenonderzoek is dat niet. De woorden 'misschien', 'waarschijnlijk', 'wellicht', 'cf.' zijn veelvuldig gebruikt. Dikwijls stonden wij voor de keuze om onzekere zaken weg te laten of ze toch maar op te nemen. Wij kozen voor het laatste, in de hoop dat onzekerheid en onvolledigheid de gebruikers zullen aansporen tot verder onderzoek. Staringia 9 dient te verouderen. Wij hopen dat deze uitgave niet slechts gelezen wordt, maar ook veelvuldig als naslagwerk zal worden gebruikt. Als 'Ordovicische zwerfsteensponzen' dezelfde functie en gebruiksduur zal krijgen als Kruls 'Zwerfsteenfossielen van Twente' had, dan is bereikt wat ons de afgelopen jaren voor ogen heeft gestaan.

De samenstellers

Emmen, 31 oktober 2000

Uitgever:

Nederlandse Geologische Vereniging
Secretaris: J. Verme
Kwaadeindstraat 75
5041 JK Tilburg
tel. 013-5423910
<http://www.geo.uu.nl/ngv>
e-mail: ngvinfo@geo.uu.nl

De Nederlandse Geologische Vereniging werd opgericht in 1946. Het doel van de vereniging is o.a. het wekken van belangstelling voor en het bevorderen van de geologie in de ruimste zin (Artikel 2 der Statuten). De Koninklijke Goedkeuring werd onder No. 85 op 29-10-1957 verkregen en in 1976 verlengd tot 7-2-2006. De vereniging is geregistreerd onder nummer V 203091 bij de Kamer van Koophandel te Maastricht.

Grondboor & Hamer

Staringia 9 is een extra themanummer van Grondboor & Hamer, het tweemaandelijks orgaan van de Nederlandse Geologische Vereniging.

© 2001: Nederlandse Geologische Vereniging, Maastricht.
Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur mag niets uit dit tijdschrift worden vervoelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook.

Samenstellers van Staringia 9:

Freek Rhebergen (red.)
Slenerbrink 178
7812 HJ Emmen
Fax 0591-615104
e-mail: freek.rhebergen@planet.nl

Ruud Eggink
Opgang 5
7681 CN Vroomshoop
e-mail: rgeggink@hetnet.nl

Tom Koops
Laan van de Eekharst 357
7823 AJ Emmen
e-mail: th.koops@planet.nl

Berend Rhebergen
Goudenregenstraat 21
3442 HE Woerden

Vormgeving kleurenpagina's:

Iddo de Goederen
Duikerhof 26
3461 HR Linschoten
Tel. 0348-425054
www.iddo.nl
e-mail: info@iddo.nl

Druk- en bindwerk:

Drukkerij Augustijn
Postbus 3729
7500 DS Enschede
Hengelosestraat 547
7521 AG Enschede
tel. 053-4333777
fax 053-4338785
e-mail: augustijn@wxs.nl
www.augustijn-druk.nl

Deze uitgave werd mogelijk gemaakt door financiële steun van EUREGIO Gronau Anjerfonds Overijssel Nederlandse Gasunie Nederlandse Aardolie Maatschappij Stichting Edwina van Heek Publicatiefonds van de Nederlandse Geologische Vereniging

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door financiële steun van Stichting Wetenschap en Techniek Nederland (WeTen). Stichting WeTen bevordert de publieksvoorlichting over de ontwikkelingen in de wetenschap en techniek en de betekenis daarvan voor mens en samenleving. WeTen initieert hiertoe, veelal in samenwerking met anderen, een groot aantal projecten.

Toelichting bij het omslag:

Het grove grindpakket (links) is de opvulling van een gletsjertunnel, gevormd tijdens het Saalien. Het geheel bestaat uit een geremanieerde, fluviatiele afzetting uit het Menapien, die tot de Formatie van Enschede behoort. Wilsom, Groeve Jansen, 1986. Foto: Freek Rhebergen. De gravure, gemaakt naar een foto, is een portret van W.C.H. Staring, een der grondleggers van de geologie van Nederland.